

Таким чином, педагогічні аспекти ефективного розвитку творчих здібностей студентів передбачають: поетапне формування у студентів зацікавленого ставлення (інтересу, орієнтацій, потреб) до розвитку власних творчих здібностей; творчий розвиток у процесі сприймання, оцінки та інтерпретації цінностей; організацію творчого діалогу на матеріалі основних видів діяльності, в тому числі творчої; використання засобів стимулювання творчого натхнення, залучення студентів до творчого пошуку та підтримки їх творчої діяльності.

Висновки. Розглядаючи проблему педагогічних та психологічних аспектів розвитку творчих здібностей студентів як складного особистісного утворення, що дозволяє за сприятливих умов більш успішно оволодіти творчою діяльністю, ми з'ясували, що розвиток творчих здібностей повинен носити системний характер і на нього можуть впливати як окремі структури психіки, так і цілеспрямовані педагогічні дії.

Перспективи подальших досліджень у даному напрямку. Подальшого дослідження потребують теоретико-методичні основи ефективності розвитку творчих здібностей студентів, а також зміст, форми та методи, які підвищують ефективність процесу розвитку творчих здібностей студентів.

Список використаних джерел

1. Бернштейн М. Психология научного творчества / М. Бернштейн // Вопросы психологии. 1966. – № 3. – С. 180.
2. Дружинин В. Н. Психодиагностика общих способностей / Дружинин Владимир Николаевич - М.: Академия, 1996. – 224 с.
3. Кан-Калик В. А. Можно ли научиться творчеству? / В. А. Кан-Калик, Н. Д. Никандров // Народное образование. - 1989. - №11.
4. Кондрашова Л. В. Модульно-блочное структурирование учебного материала в подготовке учителя-профессионала / Лидия Валентиновна Кондрашова // Педагогика вищої та середньої школи: [збірник наукових праць]; [гол. ред. – проф. Буряк В.К.]. – Кривий Ріг: КДПУ, 2009. – Вип.25. – 596 с.
5. Семенова А. В. Сущность профессиональной деятельности учителя по развитию творческих способностей старшеклассников / А. В. Семенова // Наука і освіта: Науково-практичний журнал Південного наукового центру АПН України. – Одеса, 2001. - №1. – С. 25–27.
6. Сисосва С. О. Основи педагогічної творчості вчителя: [навч. посіб.] / С. О. Сисосва– К.: ІСДОУ, 1994. – 112 с.
7. Степанов О. М. Основи психології і педагогіки: [посібник] / О. М. Степанов, М. М. Фіцула. – К.: Академидар, 2003. – 504 с.

Семенко Е.Г.

**Дніпропетровський національний
університет ім. О.Гончара**

ПЛЕНЕРНІ ЕТЮДИ В УМОВАХ ХУДОЖНЬОЇ ОСВІТИ

Анотація. Стаття присвячена питанням пленерного живопису, а саме виконанню коротко-строчкових етюдів як методичного підручтя для подальшої практики, зокрема написання довгострокових етюдів, картин.

Анотація. Статья посвящена вопросам пленерной живописи, а именно исполнению коротко-временных этюдов как методической базы для дальнейшей пленерной практики, в частности написания длительных по времени этюдов, картин.

Постановка проблеми та аналіз досліджень. У літературі достатньо докладно висвітлені питання пленерного живопису. Зокрема А.О.Унковським [1], М.Я.Масловим [2], Г.В.Бедою [3] розглянуті загальні проблеми побудови живописного твору (етюда) в умовах пленеру.

У своїй роботі "Живопись. Вопросы колорита" А.О.Унковський розглядає загальні питання побудови колориту в різноманітних техніках (акварель, гуаш, темпера, олія), розкриває особливості роботи над пейзажем від односеансних етюдів до картини на прикладах відомих педагогів і художників: П.П.Чистякова, К.Коровіна, С.Герасимова, М.Ромадіна, А.Гриця та інших.

У навчальному посібнику "Пленэр" М.Я.Маслов розкриває основні складові процеса роботи з натури в умовах пленера, аналізує помилки студентів, надає практичні рекомендації щодо обладнання для роботи на пленері, розглядає основні етапи виконання довгострокових етюдів, надає методичні рекомендації до виконання навчальних завдань на пленері.

Головну увагу щодо пленерного живопису у книзі "Живопись" Г.В.Бєда приділяє таким питанням, як метод роботи кольоровими співвідношеннями, сприйняття і передача основних кольорових співвідношень, загальний тоновий і кольоровий стан освітлення, колір освітлення та колористична єдність об'єктів пейзажу.

Метою даної роботи є розгляд окремих питань пленерного живопису з аналізу власного досвіду і надання відповідних рекомендацій студентам.

Результати дослідження. У переважній більшості етюди виконуються за один сеанс, багатосеансні етюди потребують певного проміжку часу з незмінним станом у пейзажі. Односеансний етюд може слугувати також матеріалом для створення картини. Головним завданням у написанні односеансних етюдів автор вважає передачу стану у пейзажі за рахунок вірно обраних кольорових співвідношень основних частин краєвиду на зображувальній площині з урахуванням загального стану освітлення. Уся деталізація зображення здійснюється у контексті цих основних співвідношень.

Звичайно, важливе значення має мотив, сюжет етюда. На вибір сюжету може впливати емоційне захоплення побаченим, яскраві враження, але часто бувають випадки, коли зовсім непримітний на перший погляд краєвид, може стати мотивом етюда. Велике значення має власне компоновка етюда, тобто, яка частина мотиву має увійти у "кадр" – формат зображувальної площини. З набуттям певного досвіду цей етап виконується достатньо впевнено і якісно. Розмір формату для односеансних етюдів може бути різним, багато чого залежить від проміжку часу за який виконується етюд, а також від творчої манери художника.

Перед початком роботи над етюдом треба запам'ятати стан у пейзажі, адже навіть при короткочасних етюдах цей стан змінюється. Тим паче

це важливо і необхідно у тих випадках, коли етюд виконується у ранішній, або вечірній час, коли освітлення змінюється навіть не кожну хвилину, а кожну секунду.

Важливою передумовою успішного виконання етюда є налаштованість, творча сконцентрованість, яка має зберігатися протягом всієї роботи над етюдом. Ця якість тим важливіша, чим коротше термін виконання етюда. М.Я.Маслов [2, с.48] говорить про "емоційний шум", що заважає виконанню етюда. В значній мірі творча сконцентрованість допомагає подолати цей негативний вплив. Звичайно, таку якість у студента треба виховувати, починаючи з аудиторних занять. Досвід свідчить, що чим більше зацікавленість студента в результатах своєї роботи, тим скоріше можна налаштувати його на специфічну творчу емоційну хвилю.

При такій налаштованості художника пленерні етюди навіть у міському середовищі, де у вигляді "емоційного шуму" присутньо багато людей, транспорту, можуть бути виконані якісно, адже ця налаштованість допомагає відокремитись від оточення, яке заважає творчому процесу.

Безцінним надбанням для художника є його досвід у виконанні короткострокових етюдів (10–30 хвилин). По-перше, короткостроковість етюда дає змогу точніше передати стан у пейзажі, користуючись безпосереднім спостереженням краєвиду, хоча запам'ятовувати первісний стан все-таки необхідно. Але завдяки невеликому терміну виконання етюда, зміни у стані будуть незначні, і передати ті співвідношення, що є в природі, буде простіше.

У цьому випадку складність полягає в іншому: треба за короткий час виконати рисунок і прописати окремі частини пейзажу (земля, небо, масив дерев) із зазначенням деяких важливих деталей у загальному вигляді, крім того, треба перш за все миттєво "схопити" композицію обраного мотиву у форматі. Вирішення цих питань полягає у тому, що компоновка, рисунок і живопис в етюді починаються одночасно, тобто на зображувальній площині пензлем в потрібному кольорі виконується рисунок у плямі, який поступово уточнюється моделюванням форм, передачею простіру. Такі етюди потребують найбільшої зосередженості, адже живопис треба виконувати майже миттєво.

Розглянемо, наприклад, короткостроковий етюд осіннього краєвиду у вечірній час. У горах увечері сонце сідає швидко, тому запам'ятовуємо розташування тінювих і ще освітлених місць у краєвиді. При цьому бажано обрати той момент часу, коли співвідношення тінювих і освітлених місць найбільш виразно з огляду на композиційне рішення етюда. Зокрема, гірський масив ліворуч зверху ледь освітлений сонцем, права частина цього масиву уже в тіні, праворуч і нижче у форматі – гори покриті поживтілими деревами, які на пагорбах освітлені, а на схилах – у тіні. Вершини гір у верхній частині формату освітлені сонцем. Ліворуч знизу формату – група тополів, які освітлені сонцем, за ними праворуч і нижче у форматі – тінь, яка потрапляє на жовто-червоні виноградники, частина цих виногра-

дників праворуч нижче у форматі іще освітлена сонцем. З нижнього правого кута до середини лівого боку формату розташована дорога, яка оточена кипарисами. Ліва частина цих дерев – у тіні, права – на сонці.

Основні кольоро-тональні плями відповідно до зазначеного розподілу тінювих та освітлених місць такі. Верхня частина краєвиду, яка є найдальшим планом має оранжувато-фіолетові відтінки у освітлених місцях і м'які фіолетуваті – у тінях. Другий план, що розташований у середній частині формату праворуч має досить насичені червоно-оранжеві відтінки у світах, та теплі оранжувато-зелені – у тінях. Тополі, верхня частина яких освітлена сонцем мають у світах відтінки від світло-блакитних до світло-жовтих, а у тінях – блакитно-фіолетові та зелено-жовті. Тінюва частина виноградників – теплі зеленувато-жовті та охристо-червоні плями. Освітлена частина виноградників – жовто-червона та фіолетово-блакитного відтінку. Освітлений масив кипарисів має світлотінь на кожному дереві. Кипариси в тінювій частині формату – позначаються загальним червоно-зеленуватим відтінком без світлотіні.

Небо над гірським масивом має складний оранжувато-зелено-блакитний колір. У бік сонця, ліворуч, він значно теплішає.

Цей етюд був виконаний за 20 хвилин, причому наприкінці роботи розташування освітлених та тінювих частин краєвиду суттєво змінилося у бік збільшення тінювих місць. Дія світло-повітряної перспективи помітна на всьому форматі і особливо на дальніх планах. Весь краєвид “занурен” у вечірнє тепле повітря.

Побудова колорита в етюді відбувається за рахунок визначення загального кольоро-тонального стану освітлення краєвиду. В короткострокових етюдах достатньо визначитися із співвідношеннями за трьома чинниками коліру (власне кольоровий тон, його насиченість і світлота), у довгострокових треба додати розробку форми за рахунок світлотіні.

Звичайно, на початку роботи у студентів будуть значні складності у трьох одночасних етапах роботи, але з набуттям певного досвіду ці проблеми в деякій мірі можна усунути. Як один з етапів оволодіння технікою короткострокових етюдів можуть розглядатися так звані етюди – нашльопки. Невеликий розмір цих етюдів спонукає студента, уникаючи деталізації, відтворити основні кольоро-тональні співвідношення природи.

Корисність короткострокових етюдів полягає іще і в тому, що досвід виявлення основних співвідношень природи можна спроектувати на довгострокові етюди, де побудову форми і простору можна зробити більш детально.

Довгострокові етюди можуть бути виконані за один сеанс протягом від однієї до полутора годин, або ж за декілька сеансів.

Звичайно, термін виконання етюдів треба підпорядкувати часу доби, загальному характеру освітлення, чим повільніше змінюється освітлення, тим довше може виконуватися етюд. При виконанні етюдів за декілька сеансів доцільно зробити низку начерків обраного мотиву. Це допоможе кра-

ше побудувати композицію майбутнього етюд, вивчити пластичні і конструктивні особливості об'єктів пейзажу.

Педагогічний досвід свідчить, про такі типові недоліки пленерного живопису студентів.

1. Невиразність обраного мотиву сюжету.
2. Недосконале композиційне рішення у форматі (масштаб зображення, розташування головного у форматі).
3. Помилки у побудові перспективи зображення (зокрема часто перебільшується розкриття горизонтальної площини).
4. Відсутність, або недостатня дія повітряної перспективи при побудові планів етюд.
5. "Жорсткість" живопису, недостатня передача середовища, домінування предметного кольору.
6. Невідповідність співвідношень головних мас зображення натурним.

Наполеглива праця, ретельне вивчення природи, дотримання методичних рекомендацій педагога, що докладно висвітлені у літературі [1], [2], [3], творча доброзичлива атмосфера занять сприяють усуненню зазначених недоліків у пленерному живописі студентів.

Висновки. Практичний досвід пленерного живопису дає змогу стверджувати, що значну роль у формуванні роботи співвідношеннями з урахуванням стану освітлення відіграють короткострокові етюди.

Довгострокові багатосеансні етюди дозволяють більш виважено і детально передати особливості обраного мотиву, але треба взяти до уваги, що пленерні умови у кожному сеансі мають бути однаковими, це стосується певного часу доби виконання етюд, а також стану у пейзажі. В довгострокових етюдах важливо зберегти гостроту сприйняття природи, свіжість вражень.

Основні етапи виконання довгострокових етюдів можуть бути представлені наступним чином:

- 1) обрання сюжету етюд, точки зору.
- 2) вибір формату, компоновка сюжету у форматі.
- 3) рисунок пейзажу з безпосереднім переходом до живопису.
- 4) побудова великих кольоро-тональних співвідношень за трьома характеристиками кольору (переважно тонким шаром фарб).
- 5) деталізація сюжету у контексті обраних співвідношень (стосується великих мас зображення: небо, вода, дерева, земля, а також співвідношення між елементами світлотіні цих мас).
- 6) узагальнення етюд.

Список використаних джерел

1. Унковський А. А. Живопись. Вопросы колорита / А. А. Унковский. — М.: Просвещение, 1980. — 128 с.
2. Маслов Н. Я. Пленер: [практика по изобразительному искусству] / Н. Я. Маслов. — М.: Просвещение, 1984. — 112 с.
3. Беда Г. В. Живопись / Г. В. Беда. — М.: Просвещение, 1986. — 192 с.